

ספרים ומחלות מידבקות

בזמן האחרון שוב עלתה על הפרק השאלה אם הספרים שבספריות מהוים גורם להעברת מחלות מידבקות. שאלה זו העסיקה את הספרנים ואת העובדים בשטח הבריאות במשך שנים רבות, ועד כה לא נמצא לה פתרון. ולמעשה אף לא הוסקו מסקנות סופיות.

התפשטות המחלה.

בטרם נשקול את ההוכחות שבידינו נסביר בקצרה את דרך התפשטות

של מחלה. רוב המחלות המידבקות מופצות על ידי גופים זעירים (מיקרו־אורגניזם מים), כגון: חיידקים, נגיפים, פטריות וכדומה. גופים אלה מועברים בארבע דרכים: 1. באמצעות מגע ישיר בין המדביק והמודבק, כגון ע"י נשיקה. 2. העברה בלתי־ישירה, באמצעות חפצים כגון כלי־מיטה. 3. הדבקה בדרך האויר המזוהם על ידי טיפות המכילות חיידקים. 4. באמצעות בעלי־חיים כגון: עכברים, זבובים ופרעושים.

במסגרת מאמר זה נדון רק בדרך השניה והשלישית, ונעשה זאת במפורט. כל ספר שהיה בידי של חולה הסובל ממחלה מידבכת — עלול להיות מקור סכנה לזולת. כל אדם מרבה לגעת בפניו ובפיו ובכך הוא מעביר הפרשה מפיו ומאפו לידי ומזן לכל חפץ שהוא נוגע בו. מנהג הרטבת האצבע בעת עלעול בספר אמצעי אידיאלי הוא לזיהום הספר העלול בנקל לגרום להתפשטות המחלה. „דרך“ נוספת לזיהום הידים היא המגע בממחטות מלוכלכות.

האויר המזוהם מכיל טיפות ובהן הפרשה מן האף והגרונ, בצורת אטומים של גופים בני 7 עד 1000 מיקרונים. עם התעטשות רגילה נפרשות כ־100.000 טיפות כאלה, מהן כ־20.000 שמשקלן רב יותר, נופלות מיד על האדמה. 80.000 הטיפות הנותרות מצויות עוד באויר ואחר נופלות אף הן. טיפות מספר עודן מרחפות באויר 30 דקה לאחר ההתעטשות. הטיפות הנופלות על הארץ מתיבשות מהר והופכות לאבק השב ומתעופף באויר לאחר שמניעים אותו. בהתעטש הקורא נופלות רבות מאותן 100.000 טיפות על הספר שבידי ומזהמות אותו. ב־50 השנים האחרונות נעשו נסיונות שונים כדי לקבוע את אורך חייהם של החיידקים בתוך הספר ואם יש בהם כדי להדביק את הזולת. להלן נסכם את עיקרי הדברים שנתגלו. שחפת.

בשנת 1915 ערכו הרופאים קנוור ודוב שורת נסיונות בספרים שהודבקו באופן מלאכותי, מהם שהיו בידי חולי שחפת. משטח מספרים אלה הוזרק לתוך גופם של חזירי־יער — וגם אחד מהם לא חלה בשחפת. החוקרים הגיעו לידי בסקנה שסכנת ההדבקה אינה רצינית אם אין הספרים מזוהמים ביותר. בשנת 1940 הגישו הרופאים טייטלר, טטרסל, וורד את הדין והחשבון שלהם למועצה המאוחדת לעניני שחפת — ומסקנותיהם היו כשל קודמיהם. לדעתם, יתכן מאוד שהספרים שהיו בידי חולי־שחפת נוגעו בחיידקים לאחר שנזדהמו על ידי שיעול, דיבור והרטבת אצבע. אולם סכנת ההדבקה על ידי מסירת הספר לאדם מבוגר קטנה היא; לעומת זה נשקפת סכנה ממשית לילדים בדרך ההדבקה זאת. החוקרים הנ"ל המליצו על השמדת ספרים נגועים אם אין ערכם רב; ואם נודעת חשיבות לאותם הספרים יש לשימם למשך חודש ימים בהסגר לשם חיטוי. בסיכום הדו"ח נאמר: „אין ברצוננו להקל בסכנת ההדבקה באמצעות ספרים, אולם דומה שסכנה זו מועטת היא למדי“.

ד"ר סמית מאמריקה הגיע אף הוא למסקנות דומות. הוא מצא כי החיידקים נתקיימו בספרים שנוגעו במכוון — משניים עד ארבעה־עשר שבועות; ויש לדעתו להתזיק בהסגר ספרים וכתבי־עת העלולים להיות מקור־הדבקה, לפחות חודש לאחר שהיו בידי חולה.

מחלות מידבקות אחרות.

נסיונות שונים נעשו בכל מיני חידקים בעיקר כדי למצוא אמצעי-חיטוי יעילים ביותר. ד"ר וולבום מצא, שהסטאפילוקוקוס (*Staphylococcus pyogenes aureus*) כוחה-התנגדותו רב מאוד. רוב החידקים הושמדו לאחר שהספר הוחזק במשך 21 שעות בחום של 55 מעלות צלסיוס. מענין שהסטאפילוקוקוס נתקיימו חדשים תמימים בין דפי ספרים בני 50 שנה, ומתו עד מהרה בספרים חדשים. ד"ר וולבום סבור, כי החמרים שמהם עשויים הדיו הטרייה והנייר החדש החישו מות זה. ד"ר סנו היאפאני חקר את החידקים הגורמים להרעלת מזון, וכן הסטאפילוקוקוס, ומצא שהיעיל באמצעי החיטוי הוא הפורמלין.

ד"ר בריאן ערך בשנת 1937 נסיונות בספריילימוד, ולאחר שבודד את החידקים שהיו בהם בא לידי מסקנה, כי ספרים שאינם ישנים או מרופטים יתר על המידה אינם גורם רציני בהתפשטות המחלות. החידקים המאריכים ימים הם מסוג יוצרי הנבגים, הגורמים בין השאר למחלת טיטאנוס וכדומה.

בשנת 1916 — משהובעה דעה כי מחלת האסכרה יכולה להתפשט באמצעות ספרים — ערך ד"ר לאובך מאוניברסיטת ג'ונס הופקינס בבלטימור שורת נסיונות ב-75 ספרים מספרית אנוך פראט. רוב החידקים שבספרים אלה היו מעין אלו המצויים כרגיל באויר. אף כי כמה מהספרים הובאו מבתיים בהם גרו חולי אסכרה לא מצא החוקר חידקים העלולים להפיץ מחלה. ד"ר לאובך אף בדק 150 ספרים שהיו בידיהם של חולי אסכרה והתוצאות היו שוב שליליות. לאור נסיונותיו הסכים ד"ר לאובך עם אחרים, שאין הוכחה כי הספרים עלולים להעביר מחלה; אף עם זאת יעץ לחטא ספרים שהיו בידי חולים. לדעתו אור השמש הוא היעיל בהורסי החידקים.

בשנת 1927 נתפרסמה בכתב-העת „לנסט" שורת נסיונות בסטרפטוקוקוס הגורם למחלת השנית (סקרלטינה). 12 ספר — מהם שנים מודפסים והיתר מחברות-תלמידים חדשות ומשומשות — הועלו על במת הנסיונות. הוכח שהחידקים יכלו להתקיים חודש ימים. אך אחרי השבוע הראשון פחת מספרם במידה רבה.

מחלות הנגרמות על ידי נגיף (וירוס).

הנגיפים הם הזעירים בגופים המוכרים לנו וגורמים בין היתר להצטננות, חזרת, שיתוק ילדים ואבעבועות. עקב זעירותם מעטים הפרטים הידועים עליהם, ומאחר שאין לחקרם בשיטות-חקירה רגילות קשה להוכיח כיום אם אמנם הספרים הם מקור-הדבקה באמצעות הוירוס. הבקטריולוגים, שהם בעלי המצאות, משקיעים עבודה רבה בבעיה זו ויתכן שימצאו את פתרונה ביום מן הימים. לפי שעה אין לקבוע דבר.

סיכום.

מן האמור לעיל בולט מיעוט ההוכחות על היותם של הספרים גורם רציני בהפצת מחלות. אפשר להוכיח שהחידקים יכולים לחיות זמן-מה בין דפי ספרים, אולם לא ברור אם מספרם ומצבם שם יש בהם כדי לגרום להעברת המחלה מקורא לקורא.

רמת בריאותם של הספרנים והעובדים בספריות אינה נופלת מזו של אזרחים

אחרים, אם כי הם באים במגע יום-יומי עם חפצים המהוים גורם מסוכן להעברת מחלות בעיני אנשים מסוימים.

יתכן שהגזימו ואף מגזימים בהערכת הסכנה — אולם אין להתעלם ממנה לחלוטין, שכן להלכה, על-כל-פנים, מהוים הספרים גורם מעביר-מחלה, וכל החוקרים בשאלה זו הדגישו את הצורך בחיטוי ספרים נגועים.

לאור הנסיונות הרבים שנערכו הוכחה חשיבות נקיטתו של הספר. ספר מלוכלך ומרופט עלול להיות מסוכן יותר מספר חדש ונקי. ראוי לזכור זאת בעת חידוש מלאי הספרים בספרייה, אף כי יש להביא בחשבון גם גורמים אחרים (ערך הספר, האפשרות למצוא טופס אחר וכו') ולשקלם כנגד הסכנה האפשרית.

הספרים הם רק אחד מאמצעי-ההדבקה הרבים שאנו נתקלים בהם בחיינו; אף כי עלינו לזכור זאת, נראה שאין לעשות הרבה למניעת הסכנה. כבכל ענין אחר נודעת חשיבות מכרעת ליחסו של הקהל הרחב. השימוש בממחטות ואי-הרטבת אצבע לצורך על-עול בספר עשויים להפחית במידה רבה את הסכנה של הדבקת הזולת. מסקנות.

בניגוד לדעות העגומות, הרווחות בחוגים מסוימים, מעטות הן ההוכחות הממשיות להיותם של הספרים גורם רציני בהתפשטות המחלות המידבקות. „ג'ורנל אוף אמריקן מדיקל אסוסיאישן" סיכם לפני שנים מספר את שאלת החיטוי בקבעו, כי הוא תלוי בשלושה דברים: (1) ההיה הספר בידי אדם נגוע-מחלה? (2) הוזהם על ידיו? (3) איזוהי מחלתו? אם הספר לא היה בידי החולה אין בו סכנה. אם החולה קרא בספר וזיהם אותו — יש לחטאו. אם המחלה נגרמה בחידקים מסוג יוצרי הנבגים יש להשמיד את הספר או לפחות לשימו בהסגר למשך ששה חדשים. לפי שעה אין בידינו ידיעות מספיקות על הנגיפים ואין באפשרותנו לקבוע דבר מוחלט. אשר למחלות מידבקות אחרות, נראה שסכנתן הוגזמה בעבר, אך עם זאת אין להתעלם ממנה לחלוטין. (לייבררי אסוסיאישן ריקורד.)